



Інформаційно-комунікаційні технології в освіті

УДК 37:004

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.18274338>

**Медіаосвіта як засіб розвитку критичного мислення у здобувачів освіти:
цифрові методи навчання**

Семенишина Ірина Віталіївна

кандидат фізико-математичних наук, доцент, доцент кафедри інформаційних технологій, фізико-математичних та безпекових дисциплін, Заклад вищої освіти «Подільський державний університет», Україна, м. Кам'янець-Подільський, вул. Шевченка, 12, <https://orcid.org/0000-0002-0487-6152>

Соломін Євген Олександрович

кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, завідувач кафедри журналістики, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна, м. Ужгород, пл. Народна, 3, <https://orcid.org/0000-0001-6770-5505>

Ювсечко Ярослав Володимирович

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри міжнародної комунікації та політології, Хмельницький національний університет, Україна, м. Хмельницький, вул. Інститутська, 11, <https://orcid.org/0000-0003-4831-8096>

Прийнято: 02.01.2025 | Опубліковано: 16.01.2026

***Анотація:** Мета. Обґрунтувати методичні засади застосування цифрових методів у медіаосвітньому процесі для забезпечення синергійного формування критичного мислення та медіаграмотності здобувачів освіти з урахуванням специфіки освітніх рівнів і міждисциплінарної інтеграції*



навчального процесу. **Методи.** При проведенні дослідження застосовано системний аналіз наукових публікацій за період 2020–2025 рр. для виявлення теоретичних основ взаємозв'язку критичного мислення та медіаграмотності. Використано компаративний метод для порівняння освітніх практик упровадження медіаосвіти на різних рівнях. Здійснено класифікацію та систематизацію цифрових інструментів за критеріями освітньої доцільності, вікової відповідності та міждисциплінарного потенціалу. Застосовано метод моделювання для розробки методичної системи інтеграції цифрових технологій у процес формування медіакомпетентностей. **Результати.** Теоретично обґрунтовано, що критичне мислення та медіаграмотність функціонують як взаємодоповнювальні метакогнітивні компетентності, проте їхній синергійний розвиток потребує спеціалізованого педагогічного втручання. Розроблено диференційовану систему цифрових методів навчання для семи освітніх рівнів, починаючи з початкової освіти і завершуючи післядипломною підготовкою. Для кожного рівня визначено цифрові інструменти, методичні підходи та форми міждисциплінарної інтеграції. Систематизовано понад 50 цифрових платформ і додатків за функціональним призначенням: інтерактивний аналіз медіаматеріалів, гейміфікація, фактчекінг, професійні симуляції і дослідницька аналітика. Обґрунтовано триступеневу структуру формування медіакомпетентності через когнітивний, технологічний та соціально-емоційний компоненти. Визначено організаційно-педагогічні умови впровадження цифрових методів медіаосвіти, включаючи інфраструктурне забезпечення, підготовку педагогів і критерії оцінювання медіаграмотності. **Висновки.** Ефективне формування медіаграмотності вимагає системного застосування цифрових методів з урахуванням освітніх рівнів, вікових особливостей і міждисциплінарної інтеграції.

Ключові слова: медіаграмотність, цифрові інструменти, інформаційна компетентність, фактчекінг, міждисциплінарна інтеграція.



Media education as a means of developing critical thinking in students: digital teaching methods

Iryna Semenyshyna

Candidate of Physical and Mathematical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Information Technology, Physical, Mathematical and Civil Defence Disciplines, Higher Educational Institution “Podillia State University”, Ukraine, Kamianets-Podilskyi, Shevchenko Str., 12,

<https://orcid.org/0000-0002-0487-6152>

Yevhen Solomin

PhD in Social Communications, Associate Professor, Head of the Department of Journalism, Uzhhorod National University, Ukraine, Uzhhorod, Narodna Square, 3,

<https://orcid.org/0000-0001-6770-5505>

Yaroslav Yuvsechko

PhD in Philosophical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Communication and Political Science, Khmelnytskyi National University, Ukraine, Khmelnytskyi, 11 Instytutska Street,

<https://orcid.org/0000-0003-4831-8096>

Abstract: Objective. To substantiate the methodological foundations for the application of digital methods in the media education process to ensure the synergistic formation of critical thinking and media literacy among students, taking into account the specifics of educational levels and interdisciplinary integration of the educational process. **Methods.** A systematic analysis of scientific publications for the period 2020–2025 was used to identify the theoretical foundations of the relationship between critical thinking and media literacy. A comparative method was used to compare



*educational practices for implementing media education at different levels. Digital tools were classified and systematized according to the criteria of educational expediency, age appropriateness, and interdisciplinary potential. A modeling method was used to develop a methodological system for integrating digital technologies into the process of forming media competencies. **Results.** It has been theoretically substantiated that critical thinking and media literacy function as complementary metacognitive competencies, but their synergistic development requires specialized pedagogical intervention. A differentiated system of digital teaching methods has been developed for seven educational levels: from primary education to postgraduate training. Digital tools, methodological approaches, and forms of interdisciplinary integration have been identified for each level. More than 50 digital platforms and applications have been systematized according to their functional purpose: interactive analysis of media materials, gamification, fact-checking, professional simulations, and research analytics. A three-stage structure for the formation of media competence through cognitive, technological, and socio-emotional components has been substantiated. The organizational and pedagogical conditions for the implementation of digital methods of media education have been determined, including infrastructure support, teacher training, and criteria for assessing media literacy. **Conclusions.** Effective media literacy formation requires the systematic application of digital methods, taking into account educational levels, age characteristics, and interdisciplinary integration.*

Keywords: *media literacy, digital tools, information literacy, fact-checking, interdisciplinary integration.*

Постановка проблеми. Сучасне інформаційне суспільство характеризується масовим поширенням дезінформації, фейкових новин і маніпулятивних технік впливу через цифрові медіа, що створює критичну необхідність формування у здобувачів освіти здатності критично аналізувати та



верифікувати медіаконтент. Попри визнання важливості медіаосвіти на рівні освітньої політики та активізацію наукових досліджень, спостерігається суттєвий розрив між теоретичним усвідомленням проблеми та практичною реалізацією медіаосвітніх ініціатив. Ключовим викликом є відсутність системних методичних розробок щодо впровадження медіаосвіти в навчальний процес через цифрові методи навчання, а також виявлена суперечність, за якої покращення критичного мислення не завжди автоматично призводить до підвищення рівня медіаграмотності [1], що вказує на необхідність розробки спеціалізованих педагогічних стратегій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика розвитку критичного мислення та медіаграмотності у здобувачів освіти впродовж останніх п'яти років набула особливої актуальності в науковому дискурсі, що зумовлено стрімкою цифровізацією суспільства та зростанням інформаційних загроз. Аналіз сучасних публікацій свідчить про активне дослідження цієї проблеми як в українському, так і в міжнародному науковому просторі.

Фундаментальні теоретичні основи формування критичного мислення у контексті медіаосвіти розкрито в дослідженні Х. Паган-Кастаньо та ін., які емпірично підтвердили ефективність інтегрованого підходу до навчання критичного мислення із застосуванням змішаних методів навчання. Їхнє дослідження продемонструвало статистично значущий вплив освітніх програм на розвиток критичної компетентності здобувачів освіти в університетах, проте автори констатували відсутність прямого зв'язку між покращенням критичного мислення та підвищенням рівня медіаграмотності, що вказує на необхідність спеціалізованого втручання саме у сфері медіаосвіти [1].

Значний внесок у розуміння ролі медіаграмотності в освітньому процесі зробили І. Кіс [2] і В. Новіцький та ін. [3], які досліджували взаємозв'язок між медіаграмотністю та розвитком критичного мислення в умовах цифрового суспільства. Так, І. Кіс виявила статистично пов'язані чинники, що впливають на



формування медіакомпетентності, зокрема вік, освітній рівень та участь у спеціалізованих програмах медіаосвіти [2]. У свою чергу, В. Новіцький та ін. підкреслили важливість систематичного підходу до інтеграції медіаграмотності в навчальні програми всіх рівнів освіти, наголошуючи на необхідності розробки адаптованих методик для різних вікових категорій [3].

Практичні аспекти впровадження медіаосвіти ґрунтовно висвітлено в роботах М. С. Альбардія та ін. [4] і Р. Іная та ін. [5]. Перші зосередилися на дослідженні впливу технологічних інновацій на розвиток критичної медіаграмотності у здобувачів освіти комунікаційних та освітніх спеціальностей, підкреслюючи важливість формування не лише технічних навичок, але і здатності до етичного та рефлексивного використання цифрових медіа [4]. Натомість Р. Іная та ін. обґрунтували необхідність стратегічної інтеграції цифрової і медіаграмотності у вищій освіті в результаті застосування інструктивних моделей TRACK та ADDIE, а також використання колаборативних цифрових інструментів [5].

Методичні аспекти формування медіаграмотності досліджували Д. Хренов [6], О. Жмурко та І. Понеділок [7], Т. Шинкар [8]. Д. Хренов розробив модель розвитку критичного мислення майбутніх магістрів освіти з використанням медіатехнологій. Автор акцентує на необхідності створення спеціальних педагогічних умов, які забезпечують ефективне поєднання цифрових інструментів і мисленнєвої діяльності здобувачів освіти [6]. Стаття О. Жмурко та І. Понеділок зосереджена на рольових компетенціях у професійній підготовці ІТ-спеціалістів у сучасних інформаційних умовах. Науковці розглядають критичне мислення та медіаграмотність як ключові елементи культури безпеки, необхідні для запобігання дезінформації, маніпуляцій і кіберзагрозам [7]. Методичні аспекти інтеграції медіаграмотності в навчальний процес вивчення української мови розглянула Т. Шинкар, виокремивши вісім



ключових напрямів від аналізу медіатекстів до медіадидактики [8], що свідчить про практичну орієнтованість сучасних досліджень.

Дослідження рівня медіаграмотності та критичного мислення серед різних демографічних груп представлено в роботі М. Плотнікової та ін. [9]. Автори, використовуючи статистичний аналіз вибірки з 507 респондентів, виявили суттєві диспропорції у рівнях медіакомпетентності залежно від віку, рівня освіти й участі в освітніх програмах медіаграмотності, що підтверджує необхідність диференційованого підходу до навчання.

Корисним для розуміння проблеми є дослідження І. Розман та Л. Кравченко, які вивчали потенціал медіаосвіти на уроках зарубіжної літератури в старшій школі, демонструючи можливості міждисциплінарної інтеграції медіаграмотності [10]. За результатами їхнього дослідження показано, що використання мультимедіа (відео, фільмів, вебресурсів) на уроках літератури не лише покращує розуміння текстів, але і сприяє активнішому засвоєнню матеріалу та розвитку творчих здібностей.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну кількість досліджень, огляд літератури виявляє кілька суттєвих прогалин. По-перше, більшість досліджень зосереджується або на теоретичному обґрунтуванні необхідності медіаосвіти [3; 6], або на емпіричній діагностиці рівня медіаграмотності [2; 9], тоді як системні методичні розробки конкретних цифрових методів навчання з інтеграцією медіаосвіти залишаються фрагментарними.

По-друге, дослідження часто обмежуються окремими освітніми рівнями або предметними галузями [8; 10], не пропонуючи комплексної моделі впровадження медіаосвіти в різні навчальні дисципліни з урахуванням специфіки цифрових методів навчання.

По-третє, незважаючи на визнання важливості формування критичного мислення через медіаосвіту, існує недостатня увага до конкретних педагогічних



технологій та інструментів, що поєднують розвиток критичного мислення з медіаграмотністю в цифровому освітньому середовищі. Зокрема, як зазначалось вище, Х. Паган-Кастаньо та ін. зафіксували розрив між покращенням критичного мислення та розвитком медіаграмотності [1], але не запропонували конкретних методичних рішень для подолання цього розриву.

По-четверте, більшість досліджень спрямовані на вищу освіту або старшу школу [4; 5; 10], тоді як питання адаптації цифрових методів навчання медіаграмотності для різних вікових груп і рівнів освіти залишається недостатньо вивченим.

По-п'яте, недостатньо досліджень, які б систематично аналізували ефективність конкретних цифрових інструментів і платформ у формуванні медіаграмотності та критичного мислення.

Отже, попри значний науковий інтерес до проблематики медіаосвіти та критичного мислення, існує нагальна потреба в розробці комплексного методичного підходу до інтеграції медіаосвіти в навчальний процес із використанням цифрових технологій, який би системно поєднував теоретичні засади з практичними методами навчання, враховував специфіку різних освітніх рівнів і предметних галузей, а також забезпечував синергію між розвитком критичного мислення та формуванням медіаграмотності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Дослідження має на меті розробити систему цифрових методів навчання медіаосвіти, спрямованих на комплексний розвиток критичного мислення та медіаграмотності здобувачів освіти. Завданнями дослідження є теоретичне обґрунтування взаємозв'язку між розвитком критичного мислення та формуванням медіаграмотності в умовах цифрового освітнього середовища, а також систематизація цифрових методів навчання медіаосвіти за критеріями освітніх рівнів і міждисциплінарної інтеграції. Дослідження також передбачає розроблення методичної системи застосування цифрових інструментів (платформ, додатків і технологій) для



синергійного формування медіаграмотності та критичного мислення з урахуванням вікових особливостей здобувачів освіти та специфіки навчальних дисциплін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зв'язок критичного мислення з медіаграмотністю в цифровому освітньому просторі розглядається дослідниками як взаємодоповнювальна система метакогнітивних компетентностей. Дослідницька група проєкту NERDVET довела, що обидві навички функціонують на одному онтологічному рівні. Якщо критичне мислення дозволяє аналізувати та ставити під сумнів інформацію, то медіаграмотність надає інструменти для розуміння медійних репрезентацій та їхнього впливу [11]. Як встановили Р. Сарторі та ін., через критичне мислення особистість може встановлювати логічні зв'язки між ідеями, виявляти непослідовності в аргументації та уникати когнітивних помилок під час прийняття рішень [11]. У свою чергу, Д. Бойд звертає увагу на проблематичний аспект традиційних підходів до медіаграмотності. Вона акцентує, що традиційні освітні програми з медіаграмотності часто зосереджуються на простому виявленні політичних упереджень і перевірці джерел, що не забезпечує глибокого розуміння медійних механізмів впливу. Замість цього варто приділяти увагу когнітивним процесам, зокрема тому, як працює конфірмаційне упередження та інші психологічні чинники, що визначають сприйняття та критичну оцінку медіаконтенту [12]. Це узгоджується з висновками шведських дослідників Т. Нюгрена і М. Гуата, які зазначають, що для ефективної критичної оцінки інформації важливі не тільки базові навички (як пошук і перевірка), але і глибші уміння, пов'язані з науковою освітою, досвідом і ставленням до інформації. У цьому контексті основними чинниками, що сприяють здатності оцінювати інформацію критично, є саме компетентність, знання та підготовка, а не лише поверхневі прийоми [13].



Емпіричне дослідження Центру медіаграмотності (Center for Media Literacy) у співпраці з UCLA охопило близько 20 середніх шкіл та понад 2000 учнів [14, с. 89]. Лонгітюдне втручання продемонструвало, що систематична медіаосвіта сприяє значному покращенню знань учнів про медіа та розвитку критичного мислення щодо медійного контенту, зокрема в темі медіанасильства. Результати дослідження показали, що після впровадження медіаосвітніх програм учні краще розуміють медійні повідомлення, можуть аналізувати їхній вплив і проявляють більш усвідомлені установки щодо медіанасильства [14]. Схильність здобувачів освіти до критичного мислення та нових медіалітературних навичок (new media literacy) значно прогнозує їхню здатність виявляти фейкові новини в соціальних мережах. Критичне мислення та медіаграмотність разом пояснюють близько 18 % змін у здатності виявляти фейкові новини у вибірці з 157 здобувачів освіти в університеті [15].

Встановлений взаємозв'язок між розвитком критичного мислення та формуванням медіаграмотності в умовах цифрового освітнього середовища підкреслює, що ефективне навчання медіаграмотності не обмежується окремими навичками перевірки фактів або розпізнавання фейкових новин. Для досягнення комплексного ефекту необхідно враховувати, як цифрові технології, платформи та інтерактивні інструменти можуть сприяти формуванню критичного мислення на різних рівнях освіти. Саме це спонукає до систематизації цифрових методів навчання медіаосвіті, що дозволяє чітко визначати ефективні підходи залежно від освітнього рівня та забезпечує міждисциплінарну інтеграцію навчального процесу, поєднуючи знання з медіаосвіти, психології, комунікацій і цифрових технологій (табл. 1).

Таблиця 1

Цифрові методи розвитку критичного мислення в медіаосвіті

Рівень освіти	Цифровий метод / Інструмент	Опис / Навичка	Інтеграція дисциплін	Наукове підтвердження
Початкова освіта	Інтерактивний аналіз медіаматеріалів	Робота з простими зображеннями, відео для розпізнавання контенту	Медіаосвіта + психологія сприйняття	Модель формування критичного мислення в початковій школі засобами медіаосвіти показує ефективність цих практик [16]
	Гейміфікація / освітні ігри	Ігрові завдання для розпізнавання правди/неправди	Комунікації + цифрові технології	Підкреслюється важливість роботи з інформацією через медіа в ранньому віці [16]
Базова середня освіта	Інтерактивні цифрові інструменти (MozaBook, Coggle)	Створення карт думок, інтерактивні вправи для аналізу інформації	Медіаосвіта + комунікації + технології	Упровадження інтерактивних методів сприяє розвитку критичного мислення [17]
	Цифрові дебати, онлайнві дискусії	Аргументація й оцінка точок зору	Риторика + психологія комунікації	Інтерактивні методи підсилюють критичний аналіз і взаємодію [17]
Профільна середня освіта	Проектна діяльність із цифровими технологіями	Аналіз цифрових текстів, медіапроекти	Медіаосвіта + цифрові технології + комунікації	Використання цифрових технологій тісно пов'язане з розвитком критичного мислення [18]
	Фактчекінг у цифровому середовищі (інструменти перевірки джерел)	Перевірка інформації, оцінка достовірності	Інформаційна грамотність + психологія	Теоретично обґрунтовані підходи до аналізу інформації
Професійна (професійно-технічна) освіта	Цифрові професійні симуляції, аналіз	Практичне оцінювання, прикладний	Медіаосвіта + професійна психологія + комунікації +	Розвиток критичного мислення та медіаграмотності



Рівень освіти	Цифровий метод / Інструмент	Опис / Навичка	Інтеграція дисциплін	Наукове підтвердження
	галузевого медіаконтенту, сценарне моделювання	аналіз, ухвалення рішень	інформаційно-комунікаційні технології	у здобувачів професійної освіти ефективно забезпечується через практико-орієнтовані цифрові методи, професійні симуляції та аналіз медіаконтенту [11]
Фахова передвища освіта	Проектно-орієнтоване медіанавчання, цифрові командні кейси, аналіз професійних наративів	Аналіз, аргументація, професійна рефлексія	Медіаосвіта + фахова комунікація + психологія взаємодії	Інтеграція цифрових і медіаосвітніх методів у професійно орієнтоване навчання здобувачів освіти фахових коледжів сприяє формуванню критичного мислення як складника професійної компетентності [19]
Вища освіта	Дисциплінарно-інтегровані курси (медіаосвіта + психологія + IT)	Комплексний аналіз медіапростору, науковий дискурс	Медіаосвіта + комунікації + цифрові технології	Теоретико-методологічні засади моделей розвитку критичного мислення магістрів через медіатехнології [6]
	Аналіз даних / Data-driven проєктні роботи	Робота з цифровою аналітикою та великою інформацією	Дані + медіаосвіта	Спеціалізовані курси стимулюють аргументований аналіз у професійному контексті [5]



Рівень освіти	Цифровий метод / Інструмент	Опис / Навичка	Інтеграція дисциплін	Наукове підтвердження
Післядипломна освіта	Адаптивні цифрові траєкторії (MOOCs, LMS)	Самостійний розвиток медіаграмотності	Цифрові технології + психологія саморефлексії	Стандарти медіаосвіти в цифрову епоху визнають необхідність персоналізації навчання [4]
	Цифрові професійні симуляції	Моделювання реальних медіаситуацій	Комунікації + психологія вирішення проблем	Сучасні підходи до формування медіаграмотності включають симуляції і моделювання [7]

Джерело: власна розробка авторів.

Узагальнені в таблиці 1 дані демонструють, що формування медіаграмотності нероздільно пов'язане з розвитком критичного мислення та потребує системного добору цифрових методів навчання з урахуванням освітніх рівнів і поєднання знань із різних галузей.

Методична система застосування цифрових інструментів для формування медіаграмотності та критичного мислення розглядається як сукупність цифрових методів навчання, реалізація яких здійснюється через спеціалізовані платформи, додатки та технології. У цьому контексті цифрові інструменти не виступають допоміжними засобами, а виконують методоутворювальну функцію, оскільки саме через цифрове середовище організовується пізнавальна, аналітична та рефлексивна діяльність здобувачів освіти.

У межах початкової освіти (1–4 класи) ключовим завданням медіаосвіти є формування первинних уявлень про медіа, розвиток навичок безпечної взаємодії з інформацією й елементарного критичного аналізу медіаповідомлень. Для цього використовуються цифрові платформи та інструменти, орієнтовані на інтерактивність, візуалізацію та ігрові механіки. Зокрема, платформи Common



Sense Media та Google Be Internet Awesome забезпечують доступні для молодших школярів навчальні матеріали, спрямовані на розвиток медіаграмотності та цифрової безпеки, тоді як Padlet і Seesaw створюють умови для колективного аналізу зображень і відео, а також для рефлексії над власним медіадосвідом. Гейміфіковані інструменти, такі як Factitious в адаптованій версії, PBS Kids Media Literacy Games, Kahoot! і Wordwall, сприяють формуванню навичок розпізнавання правдивої і неправдивої інформації в емоційно безпечному середовищі. Методичні підходи на цьому рівні передбачають домінування візуального контенту, використання коротких навчальних сесій тривалістю 10–15 хвилин та інтеграцію медіаосвіти в мовно-літературні та інтегровані курси.

Методична система базової середньої освіти (5–9 класи) спрямована на формування аналітичних умінь, розвиток аргументації та усвідомлену оцінку медіатекстів. Інтерактивні цифрові платформи, зокрема MozaBook, Nearpod і ThingLink, дозволяють організовувати навчальні заняття з елементами миттєвого зворотного зв'язку та візуального аналізу. Інструменти для створення інтелект-карт, такі як Coggle і MindMeister, сприяють структуризації думок і виявленню смислових зв'язків у медіаповідомленнях, тоді як Mentimeter активізує дискусії та аналіз статистичних даних у медіа. Важливе місце посідають цифрові дебати й асинхронні обговорення, організовані за допомогою Kialo, Padlet Discussions, Flipgrid і Google Classroom, що розвивають уміння аргументовано відстоювати позицію. Формування навичок фактчекінгу забезпечується використанням сервісів перевірки зображень і відео, а також ознайомленням із принципами медіаупередженості (Google Reverse Image Search, WeVerify, Media Bias Chart, Snopes). Методично цей рівень передбачає активну практичну діяльність, роботу в малих групах, поступове ускладнення завдань та обов'язкову рефлексію результатів. Інтеграція медіаосвіти з історією, українською літературою та математикою дозволяє аналізувати маніпуляції в історичних наративах, рекламних повідомленнях і статистичних інфографіках тощо.



Профільна середня освіта (10–12 класи) характеризується переходом до дослідницької і проєктної діяльності, в межах якої здобувачі освіти виступають як активні медіадослідники, а цифрові методи навчання реалізуються в результаті комплексної роботи з медіапроєктами, даними й алгоритмами. Управління навчальними медіапроєктами здійснюється в цифрових середовищах Trello та Notion, що дозволяє планувати етапи дослідження, розподіляти ролі та здійснювати рефлексію результатів. Створення критичних медіапродуктів реалізується за допомогою Canva й Adobe Express, а також інструментів відеомонтажу iMovie та DaVinci Resolve, що забезпечує поєднання аналітичного осмислення інформації із практикою її відповідального продукування. Публікація та довготривале курування матеріалів із тем медіаграмотності здійснюються через платформи Wordpress, Wix і Wakelet, які слугують середовищем для систематизації контенту та розвитку рефлексивних умінь.

Важливим складником цифрових методів на цьому рівні є поглиблений фактчекінг у цифровому середовищі, що реалізується через інструменти аналізу поширення інформації у соціальних мережах і верифікації візуального контенту. Застосування Meta Content Library (MCL) та Content Library API дозволяє відстежувати динаміку вірусного поширення медіаповідомлень, тоді як TinEye та Google Fact Check Explorer використовуються для перевірки автентичності зображень і пошуку фактчекінгових матеріалів. Інструментарій Bellingcat's Digital Toolkit сприяє формуванню базових навичок цифрових розслідувань, а платформа Ноаху забезпечує візуалізацію шляхів поширення фейкових повідомлень і їх спростувань, що поглиблює розуміння інформаційних екосистем.

Окрему увагу в межах профільної середньої освіти приділено цифровим методам критичного аналізу алгоритмічних впливів, зокрема механізмів рекомендацій і таргетованої реклами. Використання ресурсів AlgorithmWatch і YouTube Data Tools дозволяє досліджувати принципи функціонування



алгоритмів соціальних платформ і відеосервісів, тоді як Facebook Ad Library слугує інструментом аналізу політичної реклами та інформаційних кампаній. Такий підхід сприяє усвідомленню непрямих форм медіавпливу та формуванню здатності критично оцінювати не лише зміст, але і контекст та способи поширення інформації. Загалом методичні підходи на цьому рівні ґрунтуються на проблемно-орієнтованому навчанні, міждисциплінарній інтеграції і публічній презентації результатів, що забезпечує синергію між розвитком критичного мислення, медіаграмотності та цифрових компетентностей.

У професійній (професійно-технічній) освіті методична система застосування цифрових методів спрямована на формування прикладної медіакомпетентності, тісно пов'язаної із реальними умовами майбутньої професійної діяльності. Ключовим інструментом реалізації цифрових методів на цьому рівні виступають професійні симуляції, які дозволяють моделювати складні медіаситуації і відпрацьовувати процес ухвалення рішень у контрольованому цифровому середовищі. Інтерактивні сценарії, створені за допомогою Branching Scenarios у середовищі H5P та Articulate Storyline, використовуються для імітації медіакриз і комунікаційних ризиків, тоді як освітні «newsgames», зокрема Factitious і Bad News Game, забезпечують моделювання редакційних рішень та дозволяють аналізувати механізми поширення дезінформації в ігровому, але професійно орієнтованому форматі.

Важливим складником цифрових методів у професійній освіті є системний аналіз галузевого медіаконтенту, що здійснюється із застосуванням цифрових інструментів моніторингу й аналітики. Використання сервісів Brand24 і Mention дає змогу відстежувати згадки брендів та аналізувати інформаційне поле навколо організацій, тоді як інструменти SEMrush і Ahrefs дозволяють оцінювати контент-стратегії та механізми пошукової оптимізації у професійному медіасередовищі. Аналітика соціальних медіа за допомогою Sprout Social сприяє



формуванню здатності інтерпретувати дані про взаємодію аудиторії із контентом і приймати обґрунтовані комунікаційні рішення.

Доповненням до аналітичного блоку виступає сценарне моделювання медіакомунікацій, у межах якого цифрові середовища використовуються для візуалізації інформаційних потоків і побудови альтернативних сценаріїв розвитку подій. Застосування Lucidchart забезпечує структуроване моделювання комунікаційних процесів, а використання Twine дозволяє створювати інтерактивні наративи, в яких здобувачі освіти аналізують наслідки різних медіарішень і простежують причинно-наслідкові зв'язки в інформаційному просторі.

Методичні рекомендації щодо реалізації цифрових методів у професійній освіті ґрунтуються на принципі професійної автентичності, за якого навчальні завдання максимально наближені до реальної практики. Використання case-based learning забезпечує роботу з реальними галузевими кейсами, а залучення механізмів взаємооцінювання професійних рішень і наставництва з боку практиків сприяє формуванню рефлексивного ставлення до медіакомунікацій і відповідальності за прийняті рішення.

Інтеграція цифрових методів у підготовку фахівців різних галузей реалізується через міждисциплінарні навчальні ситуації. Зокрема, у сфері маркетингу цифрові симуляції використовуються для аналізу етичних дилем у SMM-просуванні, дослідження інформаційних кампаній конкурентів і розробки стратегій протидії фейкам щодо брендів. У готельно-ресторанній справі цифрові кейси спрямовані на управління репутацією закладів у соціальних мережах, критичний аналіз онлайн-відгуків із метою виявлення фейкових рецензій і розробку комунікаційних стратегій реагування в умовах медіакризи. Такий підхід забезпечує поєднання медіаосвіти, критичного мислення та цифрових технологій у контексті професійної підготовки.



Фахова передвища освіта передбачає командну та проєктно-орієнтовану діяльність із використанням колаборативних цифрових середовищ та інструментів аналізу медіатекстів та інформаційних мереж. Формування медіаграмотності на цьому рівні поєднується з рефлексією власної професійної практики та міждисциплінарною взаємодією, зокрема в проєктах, спрямованих на протидію дезінформації або критичний аналіз професійних наративів.

Проєктно-орієнтоване медіанавчання реалізується шляхом використання платформ для колаборативної роботи, таких як Slack або Microsoft Teams, а також GitHub для спільних дослідницьких проєктів. Для структурованого навчання застосовуються системи управління навчанням на кшталт Moodle з інтегрованими плагінами, які дозволяють організувати форумну дискусію та роботу в майстернях. Цифрові командні кейси включають «peer assessment» через Peergrade, колаборативний аналіз медіакейсів за допомогою Padlet або Mural, а також командну роботу над комплексними проєктами в Google Workspace.

Аналіз професійних наративів здійснюється із використанням інструментів якісного аналізу медіатекстів, таких як NVivo або MAXQDA на базовому рівні, текстового аналізу медіаповідомлень у Voyant Tools, а також візуалізації інформаційних мереж за допомогою Gephi.

Методичні рекомендації базуються на принципах фаховості, командності, рефлексивності та міждисциплінарної колаборації. Фаховість передбачає фокус на розвитку медіакомпетентності в конкретній професії, командність – виконання більшості завдань у професійних командах, рефлексивність – критичний аналіз власної практики, а міждисциплінарна колаборація – участь у проєктах, що об'єднують різні спеціальності.

У вищій освіті методична система набуває дослідницького характеру й орієнтується на міждисциплінарний синтез. Використання LMS із інтегрованими модулями медіаосвіти, інструментів анотування, аналізу великих масивів



медіаданих та якісного дослідження контенту дозволяє формувати високий рівень критичного мислення й академічної доброчесності. Особливого значення набуває критична оцінка ШІ-генерованого контенту, аналіз соціальних мереж і публікація результатів досліджень у науковому середовищі.

Дисциплінарно-інтегровані курси реалізуються через використання LMS на кшталт Canvas або Blackboard Ultra, які дозволяють інтегрувати модулі медіаосвіти. Анотація текстів для критичного читання здійснюється в Perusall або Hypothesis, а спеціалізовані онлайн-курси на EdX та Coursera забезпечують додаткову підтримку у формуванні медіаграмотності. Для аналізу великих обсягів медіаданих застосовуються Python із бібліотеками Pandas і NumPy, R та RStudio для статистичного аналізу, Tableau та Power BI для візуалізації медіааналітики, а також SPSS та Orange Data Mining для кількісного і візуального аналізу даних. Дослідницькі інструменти, такі як Zotero та Mendeley, допомагають керувати бібліографією, тоді як NVivo, ATLAS.ti та NodeXL забезпечують глибокий, якісний і соціально-мережевий аналіз. Перевірка AI-генерованого контенту здійснюється за допомогою GPTZero та AI Content Detector для виявлення текстів, Sensity AI для детекції дипфейків і FotoForensics для експертизи цифрових зображень.

Методичні рекомендації до рівня вищої освіти ґрунтуються на дослідницькій автономії, академічній доброчесності, міждисциплінарному синтезі та науковій комунікації. Здобувачі освіти виступають як незалежні дослідники, критично оцінюють джерела та інтегрують знання з кількох дисциплін, публікуючи результати в наукових журналах і представляючи їх на конференціях.

Післядипломна освіта реалізує адаптивні цифрові траєкторії навчання, які поєднують самоспрямованість, мікронавчання та практичну застосовність отриманих знань. MOOC на платформах Coursera, EdX та FutureLearn забезпечують розвиток медіаграмотності, LinkedIn Learning підтримує



професійний розвиток, а корпоративні LMS, як-от Moodle Workplace і 360Learning, сприяють колаборативному навчанню для професіоналів. Персоналізовані системи на кшталт Docebo, TalentLMS і Canvas Catalog адаптують навчальні траєкторії під індивідуальні потреби. Цифрові професійні симуляції включають VR-тренінги для роботи з медіакризами, кейси на основі сценаріїв для різних професій і тренінги реагування на інфодемію.

Методичні рекомендації післядипломної освіти наголошують на самоспрямованості, мікронавчанні, практичній застосовності та участі у спільнотах практики. Наприклад, медичні працівники можуть проходити МООС «Боротьба з медичною дезінформацією», брати участь у VR-симуляціях консультування пацієнтів під час інфодемії та обмінюватися досвідом у професійних спільнотах LinkedIn. Педагоги освоюють адаптивні курси в Moodle, беруть участь у peer learning у 360Learning та формують цифрове портфоліо власних медіаосвітніх практик, що забезпечує безперервний розвиток медіаграмотності та критичного мислення відповідно до професійних потреб дорослих здобувачів освіти.

Ця система, що враховує рівні освіти в Україні, передбачає комплексний підхід до навчання медіаграмотності та критичного мислення, де різні елементи освіти працюють разом. Вона будується на принципах, які забезпечують поступовий і послідовний розвиток знань та навичок. По-перше, матеріали та методи мають логічно продовжувати один одного між різними рівнями освіти. По-друге, знання мають застосовуватись у різних предметах і дисциплінах. По-третє, ключові ідеї повертаються знову, але на більш високому рівні складності, щоб закріплювати та розвивати розуміння. І нарешті, навчання має враховувати культурний і професійний контекст, в якому перебуває учень.

Система включає три взаємопов'язані компоненти. Перший – когнітивний, який допомагає розпізнавати маніпуляції у медіа, аналізувати, передбачати наслідки та розробляти власні контрстратегії. Другий – технологічний, що



формує навички використання цифрових інструментів від базових до експертних, а також розробку власних рішень у медіасередовищі. Третій – соціально-емоційний, який розвиває емпатію до аудиторії, усвідомлення власних упереджень, відповідальну комунікацію й активну участь у медіапросторі.

Для впровадження цієї системи в навчанні закладам освіти важливо забезпечити необхідну інфраструктуру, наприклад ліцензійне програмне забезпечення, медіалабораторії і швидкий доступ до Інтернету. Організаційно потрібно розробити інституційну політику медіаграмотності, інтегрувати її у всі навчальні програми та сформувати міждисциплінарні команди педагогів.

Педагогам рекомендується проходити сертифіковані курси з медіаграмотності, брати участь у професійних спільнотах і щороку досліджувати нові цифрові інструменти. Вони також мають створювати кейси та сценарії для уроків, розробляти критерії оцінювання медіакомпетентності і документувати успішні практики.

Оцінювання ефективності передбачає перевірку здатності учнів перевіряти інформацію, змін у медіаспоживанні, активність у створенні якісного контенту та рівень критичного ставлення до медіа. Для цього використовують цифрові портфоліо, рубрики оцінювання критичного мислення, самооцінки та взаємну оцінку медіапроектів.

Висновки. Проведене дослідження підтверджує, що медіаосвіта є ефективним засобом розвитку критичного мислення у здобувачів освіти за умови системного впровадження цифрових методів навчання. Теоретичний аналіз засвідчив складний взаємозв'язок між критичним мисленням та медіаграмотністю. І хоча ці компетентності перебувають на одному онтологічному рівні, їхній розвиток не відбувається автоматично та потребує спеціалізованих педагогічних стратегій.

Розроблена система цифрових методів навчання медіаосвіті демонструє необхідність диференційованого підходу залежно від освітнього рівня.



Починаючи з інтерактивного аналізу медіаматеріалів і гейміфікації у початковій школі через цифрові дебати та фактчекінг у базовій середній освіті до професійних симуляцій і дослідницьких проєктів у вищій освіті, кожен рівень вимагає специфічних інструментів та методичних підходів. Особливо важливою є міждисциплінарна інтеграція медіаосвіти, що поєднує знання з психології, комунікацій і цифрових технологій.

Методична система застосування цифрових інструментів охоплює три взаємопов'язані компоненти: когнітивний (розпізнавання маніпуляцій, критичний аналіз), технологічний (володіння цифровими інструментами) та соціально-емоційний (відповідальна комунікація, рефлексія). Успішне впровадження цієї системи залежить від забезпечення необхідної інфраструктури, підготовки педагогів і розробки чітких критеріїв оцінювання медіакомпетентності.

Дослідження виявило ключові виклики, що описують фрагментарність наявних методичних розробок, недостатню увагу до конкретних педагогічних технологій і брак системних досліджень ефективності цифрових методів. Перспективним напрямом подальшого дослідження є визначення принципів адаптації медіаосвітніх практик до викликів сучасного цифрового середовища, зокрема пов'язаних зі штучним інтелектом, дипфейками й алгоритмічними системами, а також окреслення напрямів підготовки педагогів до впровадження цифрових методів навчання медіаосвіті.

Список використаних джерел

1. Strengthening critical thinking and its impact on new media literacy / J. Pagán-Castaño et al. *ESIC Market*. 2025. Vol. 56, No. 1. Article e348. DOI: <https://doi.org/10.7200/esicm.56.348> (дата звернення: 20.12.2025).
2. Kiss I. The role of media literacy in the development of critical thinking. *Social Science Review*. 2024. Vol. 13, No. 1–2. P. 15–37.



DOI: <https://doi.org/10.58527/2303-4033.2024.13.1-2.15> (дата звернення: 20.12.2025).

3. Fostering media and information literacy and critical thinking skills in the digital age / V. Novitskyi et al. *International Journal on Culture, History, and Religion*. 2025. Vol. 7, No. SI1. P. 193–207. DOI: <https://doi.org/10.63931/ijchr.v7iSI1.161> (дата звернення: 20.12.2025).

4. Albardía M. S., Peña-Fernández S., Agirreazkuenaga I. Technology, education and critical media literacy: Potential, challenges, and opportunities. *Frontiers in Human Dynamics*. 2025. Vol. 7. Article 1608911. DOI: <https://doi.org/10.3389/fhumd.2025.1608911> (дата звернення: 20.12.2025).

5. Inayah R., Sakhiyya Z., Widhiyanto W. Promoting critical thinking and engagement through digital and media literacy in higher education. *The Proceedings of English Language Teaching, Literature, and Translation (ELTLT)*. 2025. Vol. 14. P. 531–543. URL: <https://proceeding.unnes.ac.id/eltlt/article/view/4721> (дата звернення: 20.12.2025).

6. Хренов Д. Теоретико-методологічні засади проектування моделі розвитку критичного мислення майбутніх магістрів освіти засобами медіатехнологій. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2025. № 3. С. 21–35. DOI: <https://doi.org/10.31499/2307-4906.3.2025.340391> (дата звернення: 20.12.2025).

7. Жмурко О., Понеділок І. Розвиток критичного мислення та медіаграмотності як основи формування культури безпеки майбутніх фахівців з цифрових технологій. *Педагогіка безпеки*. 2025. Т. 10, № 1. С. 49–55. DOI: <https://doi.org/10.31649/2524-1079-2025-10-1-049-055> (дата звернення: 20.12.2025).

8. Шинкар Т. Методи формування медіаграмотності здобувачів освіти в курсі української мови. *Український Педагогічний журнал*. 2025. № 1. С. 140–



148. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2025-1-140-148> (дата звернення: 20.12.2025).

9. Developing conscious information consumption skills in the age of digital change and media technologies / M. Plotnikova et al. *Electronic Journal of e-Learning*. 2025. Vol. 23, No. 4. P. 15–29. DOI: <https://doi.org/10.34190/ejel.23.4.4268> (дата звернення: 20.12.2025).

10. Розман І. І., Кравченко Л. Медіаосвіта як чинник розвитку критичного мислення учнів на уроках зарубіжної літератури у старшій школі. *Гірська школа Українських Карпат*. 2023. № 29. С.122–125. DOI: <https://doi.org/10.15330/msuc.2023.29.122-125> (дата звернення: 20.12.2025).

11. Enhancing critical thinking skills and media literacy in initial vocational education and training via self-nudging: The contribution of NERDVET project / R. Sartori et al. *Frontiers in Psychology*. 2022. Vol. 13. Article 935673. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.935673> (дата звернення: 20.12.2025).

12. Boyd D. You think you want media literacy. Do You? URL: <https://medium.com/datasociety-points/you-think-you-want-media-literacy-do-you-7cad6af18ec2> (дата звернення: 20.12.2025).

13. Nygren T., Guath M. students evaluating and corroborating digital news. *Scandinavian Journal of Educational Research*. 2021. Vol. 66, No. 4. P. 549–565. DOI: <https://doi.org/10.1080/00313831.2021.1897876> (дата звернення: 20.12.2025).

14. Pérez Tornero J. M., Orozco G., Hamburger E. Media and information literacy in critical times: Re-imagining learning and information environments. Barcelona: Universidad Autònoma de Barcelona (UAB), 2020. 308 p. URL: https://www.gabinetecomunicacionyeducacion.com/sites/default/files/field/adjuntos/milidyearbook2018_19_.pdf (дата звернення: 20.12.2025).

15. Orhan A. Fake news detection on social media: The predictive role of university students' critical thinking dispositions and new media literacy. *Smart*



Learning Environments. 2023. No. 10. Article 29. DOI: <https://doi.org/10.1186/s40561-023-00248-8> (дата звернення: 20.12.2025).

16. Вікторенко І., Валюх О., Михальова А. Модель формування критичного мислення учнів початкової школи засобами медіаосвіти. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2024. № 20. С. 5–16. DOI: <https://doi.org/10.31865/2414-9292.20.2023.296592> (дата звернення: 20.12.2025).

17. Ковальська К. В., Кузьменко О. Ю., Науменко Т. С. Інтерактивні методи викладання для стимулювання критичного мислення учнів середніх класів в Україні: ефективність та стратегії імплементації. *Академічні візії*. 2024. № 29. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10829053> (дата звернення: 20.12.2025).

18. Коркішко А., Калмикова М. Розвиток критичного мислення старшокласників у процесі застосування цифрових технологій. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2021. № 15. С. 187–193. DOI: <https://doi.org/10.31865/2414-9292.15.2021.243004> (дата звернення: 20.12.2025).

19. Developing critical thinking in technical and vocational education and training / F. López et al. *Education Sciences*. 2023. Vol. 13, No. 6. Article 590. DOI: <https://doi.org/10.3390/educsci13060590> (дата звернення: 20.12.2025).